

Szabad Ifjúság

1955 FEB 13

277 Engedd, hogy megköszönjem...

Hányszor leírtam, hányszor elmondtam, hányszor éreztem, hányszor emlékeztem: „Vérüket hullatták értünk.” De a szó buta jószág, ha sokszor forgatjuk, ahelyett, hogy fényesedne, szürkül, kopik, szokássá silányul, szétporlik, mint a szélesiszolta szikla.

Ha a hétköznapi lustán hömpölygő áradása bennem is elmossa e szent szavak csillogását — mindig arra a percre gondolok. Arra a percre, amikor láttam, hogyan ömlött, szökken az örök lüktetés ritmusától úgy, fékevesztetten, s gátatlan a drága, drága vér: szovjet katona vére.

A természet sokszor vállalja a színpadi díszletező szerepét.

Mert ez a perc is éppen így csírázott, melengett bennem, s újra így rendezném, ha a színpad mestere lennék. Háttér: gyémántisztán vakító égbojt, s olyan szikrázó napugárözön, amely fényének töbzódásával is az útjat, a csodását a reménytelit; az életet kiáltotta a pincéhez szokott, hunyorgó szemekbe. Giccsfesők mázolóhatnak ilyen valószínűtlen pasztellkéket, ilyen tüként hasító okkert, mint amilyené a világ öltözött e januári nap délelőttjén.

Pedig a reggel olyan ólmos szörnyűséggel ébredt, amely sokszorosan túlnötte már a gyötrelmek felfogható véghatárát. Korona volt ez a reggel a napok, hetek döbbenetén. Milven napok hetek...

Bolyongás tizenhatévesen, s szökötten a mostohává kegye-

lenedett szülővárosban: Budapestben... Éjszaka a romnáz egyik odujában, ahol barátin fehérré leplez a selymesen keringő hó... Igazoltatás a Körúton, a Kamara Varieté-ház kapujában, torokbagyúródó, szívdobbanás, mert hamis, vegyszerrel „mosott” papírt böngész a pléhtáblás csendő... Albérleti szoba a Király utcában, házbeli miskolciak látogatnak a „menekült miskolcihoz”, tízmondatnyi dadogás az ismeretlen városról, egyikük hunyorogva, gúnyvillantón pislog — „bocsánat egy pillanatra” és ismét vak menekülés, lábujjhegyen a lépcsőházban...
Oh, városom, drága-drága Budapestem, város, „amiől eszméletem, nyelvem származik s táplálkozni fog”, amelyhez a szülői ház zsongító melege fűz, amelyből az első gyermeki emlékek rajzó világa kél, amelyet úgy ismerek, mint a tenyeremet, s úgy szeretek,

mint madár a fészek melegét — milyen ismeretlen, s hideg lettél. A Damjanich utca sarkán sárgálló halottakat akar a hó. A Szinyei Merse utcában felkoncolást ordítanak a plakátok, a Mussolini téren az utolsó újság rikoltja: „A Keleti-pályaudvar mindkét oldalán erős elhárító harcok folynak...”, a Rákóczi úton mozdony liheg, az Andrássy úton tüzelőállás köpköd hisztérikusan a levegőben surranó Rataik után, a Váci úton csíkos-szalgos kölykök vonulnak Újpest felé, páncéltöklöktől roskadozva és az „Ébredj magyar”-t fújva, kamaszosan megbicsakló hangon. Oh, városom, te meggyalázottan is drága, te mostoha-ként is kedves házrengeteg, ölelj át, óvd meg fiad...
... Vilma királynő úti ház pincéje.

Reggel nyilasok, SS-ek kuttanak, szökötteket keresnek. Borostások és pálnkától bizlenek, de tekintetük nem a régi, a szökötteket oly borzongatóan pásztázó, hanem rebbenő, bizonytalan, s a kezük is csöppet remeg az okmányok is lebbenőn remegnek...
Itt a front. A Ligetből jön az élet, a Lövölde térről a halál.
Délelőtt 11 óra.

S elkövetkezik a Perc.

A pinceajtó az udvarra nyílik. Puskatussal megdöngetik. Kitarul a vasajtó két szárnya, s a kéklő ég az Ó sziluettjeiket vetíti elénk, a mélyből, a pince odvából bámulóra tárgult tekintetek elé.

A véletlen mégis csak rossz rendező. Mert én (a gyerekes lázalom szárnyain) úgy építettem magamban ezt a Percet, hogy egyszerűen, mintha elvágták volna, nagy-nagy csend lesz. Ők jönnek lassan, méltóságteljesen, kétméteresek és szélesvállúak, közelednek, már-már elérjük őket az ujjunkkal is, kezüket szorítjuk, Ők mosolyognak és... és utána hirtelen minden olyan könnyű, olyan világos, olyan mámorító lesz.

Ehelyett: két fülessapkájú, vattaruhás legény jött, mosolytalan és méltóságteljes lassúság nélkül, gyors léptekkel, s karjukon társukat emelve...

Odafektették az egyik szabaddá tett ágyra, gyöngéden, puha szeretettel.

A katona a mennyezetet nézte, csapzott haja előbukott az oldalracsúszott szőrmésfüles sapka alól, nyakán megoldva a gimnasztyorka és egyik lábán a térd után — semmi. A nadrág foszló leple alól ömlött, sugárzott a vér, s a csonk parányit meg-meg rándult...

Akna tépte le.

Az orvos már vágta a kötszert, szorította a vérpatakat.

A sebesült eszméleténél volt, csak ide-oda rebbenő tekintete, hőszi arc, s görcsberándult öklei árulták el a kint.

Eszméleténél volt, sőt beszélt ágya körül álló társaival. Egyetlen szót sem értettem, csak álltam döbbszent mozdulatlan. Szorongatta a torkomat valami leírhatatlan és megfoghatatlan szégyen. „Reggel SS-ek voltak itt, s hogy ne jöhessenek, soha, soha többé, azért...” Valamit mondani lett volna jó, valami együttérzőt, a szív legbelsejéből fakadót, valami köszönetfélé, valami elmondhatatlant.

Meltem az egyik lakó olyasmit mormogott, hogy tud szlovákul és ért egyet-mást a sebesült beszédéből.

... — Jó lett volna végigmenni. Lemaradtam hát tőletek, fiúk. Kár...

Az orvos hallgatást intett, a

baftársak is szótlánul néztek a pizskosszürke pincefalon túlra.

... — Az asszony. Mit szól majd? Félábu...

... — Fizessetek meg értem is nekik...

Az orvos elállította a vérezést, kötésbe pólyálta a csonkot. S ami most történt, azt nem hinném, ha elmesélnék, olyan drámaian valószínűtlen volt a kép, s akkor mégis olyan természetes, hogy másképp sem lehetne.

A sebesült énekelni kezdett. Soha nem ismert szomorú daltam. (Azóta filmen láttam: pásztortüzek körül énekeltek így a partizánok.) Társai hangtalanul néztek, aztán csendesen vele zümmögtek a dalt és a bársonyosan lágy, szivetbékítő orosz népdal szállongó lelként borult a kormos, szennyes, félhomályban derengő pincére.

Kint (talán kíséretül) gépfegyversorozatok kopogtak...

★

Nem, nem mondhattam semmit akkor, hallgattam béna mozdulatlan... Nem tudom hol, milyen tájon élsz most, Orelben vagy Moszkvában, Vlagyivosztkban vagy Grúziában, te, félábu, de teljesszívű hős.

Tíz éve múlt, a seb behégedt végen, de az emlék nem kophat el soha, soha.

Engedd, hogy most, a tízéves ünnepen megköszönjem, te, messzi ismeretlen, mit szavakkal köszönni úgysem lehet.

Tábori András